

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

19 ΜΑΪΟΥ 2010

ΚΕΙΜΕΝΟ

Γιώργου Ιωάννου

Στου Κεμάλ το Σπίτι

Δέν ξαναφάνηκε ή μαυροφορεμένη εκείνη γυναίκα, πού έρχοταν στό κατώφλι μας κάθε χρονιά, τήν εποχή πού γίνονται τά μούρα, ζητώντας μέ ευγένεια νά τής δώσουμε λίγο νερό απ' τό πηγάδι τής αυλής. Έμοιαζε πολυ κουρασμένη, διατηρούσε όμως πάνω της ίχνη μιās μεγάλης αρχοντικής ομορφιάς. Καί μόνο ό τρόπος πού έπιανε τό ποτήρι, έφτανε γιά νά σχηματίσει κάνεις τήν έντύπωση πώς ή γυναίκα αυτή στά σίγουρα ήταν μιā αρχόντισσα. Δίνοντάς μας πίσω τό ποτήρι, ποτέ δέν παρέλειπε νά μās πει στά τουρκικά τήν καθιερωμένη ευχή, πού μπορεί νά μήν καταλαβαίναμε ακριβώς τά λόγια της, πιάναμε όμως καλά τό νόημά της: «Ο Θεός νά σās ανταποδώσει τό μεγάλο καλό». Ποιό μεγάλο καλό; Ίδέα δέν είχαμε.

Καθόταν ήσυχα γιά ώρα πολλή στό κατώφλι τής αυλής, κι αντί νά κοιτάζει κατά τό δρόμο ή τουλάχιστο κατά τό πλαϊνό σπίτι του Κεμάλ¹, αυτή στραμμένη έριχνε κλεφτές ματιές πρós τό δικό μας σπίτι, παραμιλώντας σιγανά. Πότε πότε έκλεινε τά μάτια καί τό πρόσωπό της γινόταν μακρινό, καθώς συλλάβιζε όνόματα παράξενα. Έμεις, πάντως, δέν παραλείπαμε νά τής δίνουμε μούρα απ' τήν ντουτιά², όπως άλλωστε δίναμε σ' όλη τή γειτονιά καί σ' όποιον περαστικό μās ζητούσε. Η ξένη τά έτρωγε σιγανά, αλλά μέ ζωηρή ευχαρίστηση. Δέ μās φαινόταν παράξενο πού της άρεζαν τά μούρα μας τόσο πολύ. Τό δέντρο μας δέν ήταν από τίς συνηθισμένες μουριές, απ' αυτές πού κάνουν εκείνα τά άνοστα νερουλιάρικα μούρα. Τό δικό μας έκαμνε κάτι μεγάλα, ξινά σά βύσσινα, καί πολύ κόκκινα στό χρώμα. Ήταν δέντρο παλιό καί τεράστιο, τά κλαδιά του ξεπερνούσαν τό δίπατο σπίτι μας. Μοναχά ένα κακό είχε: τά φύλλα του ήταν σκληρά καί οί μεταξοσκώληκές μου δέν μπορούσαν νά τά φάνε. Ήταν, πάντως, δέντρο φημισμένο σ' όλο τό Ίσλαχανέ³ κι ακόμα πιό πέρα.

Τήν πρώτη φορά πού είχε καθίσει ή άγνωστη γυναίκα στό κατώφλι μας, δέ σκεφτήκαμε νά τής προσφέρουμε μούρα, όμως σέ λίγο μās ζήτησε ή ίδια λέγοντας πώς ήθελε νά φυτέψει τό σπόρο τους στόν μπαχτσέ⁴ της. Έφαγε μερικά καί τά υπόλοιπα τά έβαλε σ' ένα χαρτί καί έφυγε καταχαρούμενη.

1. τό πλαϊνό σπίτι του Κεμάλ: πρόκειται για το σπίτι του Κεμάλ Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη, όπου σήμερα στεγάζεται το τουρκικό προξενείο.

2. ντουτιά: η συκομουριά

3. Ίσλαχανέ: περιοχή της Θεσσαλονίκης (τουρκ. σωφρονιστήριο)

4. μπαχτσέ: περιβολάκι

Τή δεύτερη φορά θά ἦταν κατά τό τριάντα ὀχτώ, δυό χρόνια, πάντως, μετά τήν πρώτη, δέν ἔβαλε μούρα στό χαρτί. Κάθισε καί τά ἔφαγε ἕνα ἕνα στό κατώφλι. Φαίνεται πώς ὁ σπόρος ἀπ' τά προηγούμενα εἶχε ἀποδώσει, ἀλλά γιά νά δώσει καί μούρα ἔπρεπε, βέβαια, νά περάσουν χρόνια. Τό δέντρο αὐτό, ὅπως ὅλα τά δέντρα πού μεγαλώνουν σιγά, ζεῖ πολλά χρόνια καί ἀργεῖ νά καρπίσει.

Ἡ γυναίκα ξαναφάνηκε καί τόν ἐπόμενο χρόνο, λίγο πρίν ἀπ' τόν πόλεμο. Ὅμως τή φορά αὐτή τῆς προσφέραμε νερό ἀπ' τή βρύση. Ἀοηθήθηκε νά πιεῖ τό νερό. Μόλις τό ἔφερε στό στόμα, μᾶς κοίταξε στά μάτια καί μᾶς ἔδωσε πίσω τό γεμάτο ποτήρι. Ἐπειδή τήν εἶδαμε πολύ ταραγμένη, θελήσαμε νά τῆς ἐξηγήσουμε. Ὁ σιχαμένος σπιτονοικοκύρης μας εἶχε διοχετεύσει τό βόθρο τοῦ σπιτιοῦ στό βαθύ πηγάδι. «Τώρα πού σᾶς ἔφερα τό νερό στίς κουζίνες σας, δέ σᾶς χρειάζεται τό πηγάδι», μᾶς εἶχε πεῖ. Ἡ γυναίκα βούρκωσε, δέ μᾶς ἔδωσε ὅμως καμιά ἐξήγηση γιά τήν τόση λύπη της. Γιά νά τήν παρηγορήσουμε τῆς δώσαμε περισσότερα μούρα κι ἡ γιαγιά μου τῆς εἶπε κάτι πού τήν ἔκανε νά τιναχτεῖ: «Θά σοῦ τά ἔβαζα σ' ἕνα κουτί, ἀλλά δέ βαστάνε γιά μακριά». Καί πράγματι εἶχαμε ἀρχίσει κάτι νά ὑποπτευόμαστε. Τήν ἄλλη φορά εἶδαμε, πώς μόλις ἔφυγε ἀπό μᾶς, πῆγε δίπλα στοῦ Κεμάλ τό σπίτι, ὅπου τήν περίμενε μιά ομάδα ἀπό τούρκους προσκυνητές, πού κοντοστέκονταν στό πεζοδρόμιο. Ἐμεῖς ὡς τότε θαρρούσαμε πώς εἶναι καμιά τουρκομερίτισσα δικιά μας, ἀπ' τίς πάμπολλες ἐκεῖνες, πού δέν ἤξεραν λέξη ἑλληνικά, μιά καί ἡ ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν εἶχε γίνει με βάση τή θρησκεία καί ὄχι τή γλώσσα. Ἡ ἀποκάλυψη αὐτή στήν ἀρχή μᾶς τάραξε. Δέ μᾶς ἔφτανε πού εἶχαμε δίπλα μας τοῦ Κεμάλ τό σπίτι, σά μιά διαρκῆ ὑπενθύμιση τῆς καταστροφῆς, θά εἶχαμε τώρα καί τούς τούρκους νά μπερδουκλώνονται πάλι στά πόδια μας; Καί τί ἀκριβῶς ἤθελε ἀπό μᾶς αὐτή ἡ γυναίκα; Πάνω σ' αὐτό δέν ἀπαντήσαμε, κοιταχτήκαμε ὅμως βαθιά ὑποψιασμένοι. Καί τά ἐπόμενα λόγια μας ἔδειχναν πώς ἡ καρδιά μας ζεστάθηκε κάπως ἀπό συμπάθεια κι ἐλπίδα. Εἶχαμε κι ἐμεῖς ἀφήσει σπίτια κι ἀμπελοχώραφα ἐκεῖ κατω.

Ἡ τουρκάλα ξαναφάνηκε λίγο μετά τόν πόλεμο. Ἐμεῖς καθόμασταν πιά σέ ἄλλο σπίτι, λίγο παραπάνω, ὅμως τήν εἶδαμε μιά μέρα νά κάθεται κατατσακισμένη στό κατώφλι τοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ μας. Ὁ πρῶτος πού τήν εἶδε, ἦρθε μέσα καί φώναξε: «ἦ τουρκάλα!» Βγήκαμε στά παράθυρα καί τήν κοιτάζαμε μέ συγκίνηση. Παραλίγο νά τήν καλέσουμε ἀπάνω στό σπίτι – τόσο μᾶς εἶχε μαλακώσει τήν καρδιά ἡ ἐπίμονη νοσταλγία της. Ὅμως αὐτή κοίταζε ἀκίνητη τήν καταγυμνη αὐλή καί τό ἔρημο σπίτι. Μιά ἰταλιάνικη μπόμπα⁶ εἶχε σαρώσει τήν ντουτιᾶ κι εἶχε ρημάξει τό καλοκαμωμένο ξυλόδετο σπίτι, χωρίς νά καταφέρει νά τό γκρεμίσει.

6. Μιά ἰταλιάνικη μπόμπα: αναφέρεται στον ἑλληνο-ιταλικό πόλεμο (1940-1941)

Δέν τήν ξανάδαμε ἀπό τότε. Ἦρθε – δέν ἦρθε, ἄγνωστο. Ἄλλωστε καί νά ῥχότανε δέ θά ἴβρισκε πιά τό κατώφλι μέ τό ἀφράτο μάρμαρο γιά νά ξαποστάσει. Τό σπίτι εἶχε ἀπό καιρό παραδοθεῖ σέ μιά συμμορία ἐργολαβῶν καί στή θέση του ὑψώθηκε μιά πολυκατοικία ἀπ' τίς πιό φρικαλέες. Τώρα ἐτοιμάζονται νά τήν γκρεμίσουν οἱ γελοιοί. Ποιός ξέρει τί μεγαλεπήβολο σχέδιο συνέλαβε πάλι τό πονηρό μυαλό τους.

Ἄν γίνει αὐτό, θά παραφυλάγω νύχτα μέρα, ἰδίως ὅταν τό σκάψιμο θά ἔχει φτάσει στά θεμέλια, κι ἴσως μπορέσω νά ἐμποδίσω ἢ τουλάχιστο νά καθυστερήσω τό χτίσιμο τοῦ νέου ἐξαμβλώματος⁷. Τήν προηγούμενη φορὰ εἶχε βρεθεῖ ἐκεῖ στά βάθη ἕνα θαυμάσιο ψηφιδωτό, πού ἀρχίζε ἀπ' τό οἰκόπεδο τοῦ δικοῦ μας σπιτιοῦ καί συνεχιζόταν πρὸς τό σπίτι τοῦ Κεμάλ. Τό ψηφιδωτό αὐτό οἱ δασκαλεμένοι ἐργάτες τό σκεπάσανε γρήγορα γρήγορα γιά νά μὴν τοὺς σταματήσουν οἱ ἀρμόδιοι. Πάντως, τίς ὥρες που τό ἔβλεπε τό φῶς τοῦ ἡλίου, γίνονταν διάφορα σχόλια ἀπ' τήν ἐκθαμβη γειτονιά. Ὅλοι μιλοῦσανε γιά τήν ὁμορφιά καί τήν παλιά δόξα, μά ἀνάμεσα στά δυνατά λόγια καί τίς φωνές, ἄκουσα μιά γριά νά σιγολέει: «Στό σπίτι αὐτο καθόταν ἕνας μπέης, πού εἶχε μιά κόρη σάν τά κρύα τά νερά. Κυλιόταν κάτω, ὅταν φευγανε, φιλοῦσε τό κατώφλι. Τέτοιο σπαραγμό δέν ματαεῖδα».

7. ἐξάμβλωμα: ἐκτρωμα, κάθε τι το τερατώδες ἢ κακότεχνο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Ο Γ. Ιωάννου αντλεί τα θέματά του κυρίως από **τα παιδικά του χρόνια, τον κόσμο της προσφυγιάς, τον πόλεμο, τη Θεσσαλονίκη, τον τρόπο ζωής των απλών ανθρώπων**. Για καθεμιά από τις παραπάνω περιπτώσεις να γράψετε ένα αντίστοιχο παράδειγμα μέσα από το κείμενο.

Μονάδες 15

B1.α) Ο Αναστάσης Βιστωνίτης παρατηρεί ότι στα πεζογραφήματα του Γ. Ιωάννου «**ο αφηγητής είναι η κυρίαρχη ατομική συνείδηση**». Να αναφέρετε δύο στοιχεία που μπορούν να στηρίξουν την άποψη αυτή, καθώς και ένα παράδειγμα μέσα από το κείμενο, για καθένα από αυτά. (Μονάδες 8)

β) Να επισημάνετε στο κείμενο τα τρία βασικά **χρονικά επίπεδα** πάνω στα οποία οργανώνεται η αφήγηση και να τα σχολιάσετε συνοπτικά με αναφορές στο κείμενο. (Μονάδες 12)

Μονάδες 20

B2.α) Να ερμηνεύσετε το νόημα των μεταφορών: **κλεφτές ματιές** (§ 2^η), **κάθεται κατατσακισμένη στο κατώφλι** (§ 6^η), **είχε μαλακώσει την καρδιά** (§ 6^η), **κατάγυμνη αυλή** (§ 6^η), **αφράτο μάρμαρο** (§ 7^η). (Μονάδες 10)

β) Στην 7^η παράγραφο: «**Δεν την ξανάδαμε από τότε ... μυαλό τους**», να εντοπίσετε την ειρωνεία του αφηγητή και να σχολιάσετε σύντομα τη σκοπιμότητά της. (Μονάδες 10)

Μονάδες 20

Γ1.α) Σε κάθε επίσκεψή της στο σπίτι η γυναίκα παραμένει στο κατώφλι της αυλής. Να εξηγήσετε σε μία παράγραφο τους λόγους της παραμονής της στο συγκεκριμένο χώρο. (Μονάδες 12)

β) «**άνάμεσα στά δυνατά λόγια καί τίς φωνές, άκουσα μιά γριά νά σιγολέει: “Στό σπίτι αυτό καθόταν ένας μπέης, πού είχε μιά κόρη σάν τά κρούα τά νερά. Κυλιόταν κάτω, όταν φεύγανε, φιλούσε τό κατώφλι. Τέτοιο σπαραγμό δέν ματαεΐδα”**»): Να σχολιάσετε σε μία παράγραφο το περιεχόμενο του ανωτέρω αποσπάσματος. (Μονάδες 13)

Μονάδες 25

Δ1. Να συγκρίνετε, ως προς το περιεχόμενο, το πεζογράφημα του Γ. Ιωάννου «Στου Κεμάλ το Σπίτι» με το απόσπασμα που ακολουθεί από την «Απογραφή ζημιών» του ίδιου συγγραφέα.

Μονάδες 20

Δίπλα στό «Άκρόπολις» καί μέχρι τήν οδό Πλατόνος ήταν στή σειρά σπίτια μικρά καί παμπάλαια, όπου μέχρι καί τήν Κατοχή κατοικούσανε οικόγένειες Έβραίων. Αὐτά, μέ τό ξενοδοχεῖο μαζί, σχημάτιζαν τή βορινή πλευρά τῆς πλατείας, πού σήμερα ὀνομάζεται «Μακεδονομαχων». Τά Σάββατα γριές Έβραίισες, μέ τίς πατροπαράδοτες ἀτλαζένιες¹ φορεσιές τῆς Καστίλλιας, στεκόντουσαν στίς ἐξώπορτες μέ σταυρωμένα τά χέρια, γιά νάπεράσει ἡσυχά καί ἀναμάρτητα ἡ ἅγια ἀργία². Τά σπίτια αὐτά, ἂν δέν εἶχαν προλάβει νά τά κατεδαφίσουν οἱ ἐργολάβοι, θά τά κατεδάφιζαν τώρα ὅπωςδήποτε οἱ στρατιωτικές μπουλντόζες, σέ συνεργασία, βέβαια, μέ τούς πολιτικούς μηχανικούς καί τούς ἄλλους σπουδαίους, πού δέν ξέρω τί νά πῶ, ἀλλά σάν πολύ εὐκόλα, προκειμένου γιά παλαιά σπίτια, σημειώνουν τήν ἔνδειξη «κατεδαφιστέον». Θαρρεῖς καί τό θεωροῦν ὅλοι τους εὐκαιρία νά ἐξωραΐσουν τήν πόλη κατά τά γούστα τους καί τά πρότυπά τους, ἀπαλλάσσοντάς τήν ἀπό τίς ἐνοχλητικές αὐτές παλιασαρίες³, πού πλαισιώνουν, καί πολύ ταιριαχτά μάλιστα, τά βυζαντινά μνημεῖα καί τούς χώρους τῆς παλαιᾶς ζωῆς. Ἐτσι σαρώθηκε σιγά σιγά, ἀπό χρόνια, ὅλη ἡ παλιά γειτονιά ἡ γύρω ἀπό τή Ροτόντα, δηλαδή ἡ παλιά ἑλληνική συνοικία τῆς Καμάρας, αὐτή πού ἔδινε τόν τόνο καί τά ἐπιχειρήματα, καί ἀφέθηκε ὁ τόπος ἐλεύθερος γιά νά φωτογραφίζουν οἱ τουρίστες μέ ἀνεση τή Ροτόντα.

(Γιώργου Ιωάννου, «Απογραφή ζημιών», ἀπό τή συλλογή *Το δικό μας αἷμα*, 1980)

1. ἀτλαζένιες: γυαλιστερές
2. ἅγια ἀργία: ἐννοεῖ τήν ἡμέρα του Σαββάτου, ἡμέρα ἀργίας γιά τούς Έβραίους
3. παλιασαρίες: σύνολα παλαιῶν, φθαρμένων ἢ καί ἀχρηστων ἀντικειμένων